

áradatából, ezer szín egymásba csillogásából mintha kihangzott volna a magyarságnak, az ezeréves Magyarországnak lázas szimfóniája...”¹⁹

A 1867. évi koronázásra is „keleti dísszel” került sor. A bandériumok festői megjelenését általában minden tudósítás kiemelte. Az egyik visszaemlékező írta: „sok ódonszerű zamattal bíró szertartások közt végezték ezen ünnepélyes aktust”, sok látványossággal kötötték össze, amelyet más alkalommal mellőztek, most azonban ez céllal történt: „saját nemzetünk önérzetének emelése”, a diplomáciai képviselők figyelmeztetése, hogy a koronázás fontos esemény, „amellyel a megkoronázandó fejedelem súlyos kötelességek teljesítésére, a nemzet jogainkra és függetlenségének tiszteletben tartására szerződésileg és eskü alatt kötelezi magát”.²⁰ Minden pompában és fényben ragyogott a ború után – ez a leírásoknak állandóan visszatérő motívuma, mintha csak a Magyar Tudományos Akadémia Széchenyi István által kiválasztott jelmondatának („borúra derű”) megvalósulása lett volna ez a nap. Ráadásul a koronázási dombnál a felhők mögül kisütött a nap és sugaraival elárasztotta a királyt, akinek arcán „méltóság és erő ömlött el”.²¹

A továbbiakban a koronázás egyetlen momentumát vizsgálom: a koronázási dombhoz kapcsolódó szertartást. Az emlékezés terei „a csoport identitásának szimbólumait és emlékezésének támpontjait is kínálják. Az emlékezetnek helyszínekre van szüksége, és térbeliesítésre hajlik.”²²

A múlt rituális újjáalkotása: a koronázási domb

A koronázás aktusa nem csak az egyházi szertartásból állt,²³ hanem a középkor óta kialakult rend szerint utána következett az aranyarkanyús vitézek felavatása, majd a templomon kívül a király esküje. Utána pedig az uralkodó fellovagolt a koronázási dombra és a négy világtáj felé négy kardvágást tett, annak szimbólumaként, hogy országát bármely irányból jövő támadástól meg fogja védeni. A 16. század közepétől – két kivétellel – a koronázásra Pozsonyban került sor, ott pedig már a 17. században II. Miksa koronázása alkalmával kialakították az ún. Királydombot, a székesfehérvári mintájára, ahol még I. Ferdinándot is koronázták. A város terjeszkedése miatt 1773-ban el kellett költöztetni a dombot. Ez az új domb – amelyet

¹⁹ *Koronázási album* 1917: 95–96.

²⁰ Búsbach 1906: 352–353.

²¹ Török 1867: 36.

²² Maurice Halbwachs gondolatát Jan Assmann is magáévát tette. (Assmann 1999: 40.)

²³ A középkori koronázások eredetéről, jelentőségéről és alakulásáról lásd Schramm 1970. Schramm fejtette ki (egy monumentális háromkötetes munkában: *Herrschaftszeichen und Staatssymbolik*), hogy az állam természetére nézve meg kell vizsgálni a hatalom jeleit, a koronát, jogart, ruhát stb., valamint a gesztusokat, szokásokat, amelyek által a király kifejezte, hogy mi akar lenni és az alattvalók felismerték hatalmát. Ebből a szempontból fontos a koronázási ceremónia, a bevonulás stb. elemzése is.

Mária Terézia megbízásából Franz Anton Hillebrandt neves bécsi építész tervezett – már nem egyszerű földhányás volt, hanem inkább egy kis színpad, feljárókkal és kőballusztráddal körülvéve, oldalán Magyarország címerével.²⁴

A pozsonyi domb az egykori koronázó városban maradt, „történeti emléke gyanánt egy tovaviharzott eseményteljes múltnak”.²⁵ A pest-budai koronázásra gondoskodni kellett tehát a szükséges magaslatról. A pozsonyi koronázási domb rajzát elküldték Pestre és az ottanit eszerint készítették el Feszl Frigyes építész tervei alapján. Ennek kapcsán merült fel az ötlet, hogy az ország minden részéből, lehetőleg történetileg nevezetes helyről küldött földből alakítsák ki a mintegy 3 méter magas koronázási dombot a Lánchíd pesti hídfőjének közelében.²⁶ A domb, amelyet április végén kezdtek építeni, nemzeti színekben díszelgett: a fehér kőkorlátot piros bársonnyal vonták be, a halmot pedig zöld pázsit borította. A kortársak még emlékeztek, hogy 1848-ban az új idők jeleként költözött át az országgyűlés Pozsonyból Pestre. Most a koronázási szertartás és domb „átköltözésében” is sokan egy újabb jelképet láttak. A pesti halom biztató ígéret, hogy ezentúl mindig itt koronáznak majd – írta egy kortárs.²⁷

A *Vasárnapi újság* május elején tudósított, hogy az ezzel megbízott gr. Szapáry Antal főlovaszmester helyettes felszólította a törvényhatóságokat, miszerint „régiszokás szerint minden megye” május 15-ig küldjön földet a halomhoz.²⁸ Az azonban, hogy a föld „történelmileg nevezetes” helyről származzon minden valószínűség szerint most merült fel először. A koronázás nem „kitalált”, hanem ténylegesen létező hagyomány volt ugyan, ráadásul a szertartás kötöttsége csak kis mértékben engedte meg az eltérést, az újítást. A ceremónia még a IV. Károly császár aranybulája szerinti frankfurti koronázásokból inspirálódott, ezt örökítették át és alakították a magyar királykoronázások során.²⁹ Ennek ellenére 1867-ben is találunk újításokat, többek között a „történetileg nevezetes” föld is ilyen új elem.

A koronázási domb szimbolikájával Vörös Károly foglalkozott.³⁰ A domb az állam egységét és kiterjedését volt hivatva kifejezni, egyben legitimálva a kiegyezés utáni új helyzetet. A kulturális emlékezet biztosítja a csoportidentitást, ez viszont csak szimbolikusan megélhető. Az etnikai és nemzeti csoportok sajátosságuk és egységük tudatát általában a múltra építik. A történeti emlékezet fölötti uralom meghatározza egy társadalom önképét és öntudatát. Az ünnepek segítségével a nemzet visszatér saját kezdetéhez. Ezek a vallási rítusokhoz hasonló pillanatok.

24 Holčík 1992: 64–65.

25 *A koronázás és a korona...* é. n.: 51.

26 Holčík szerint a pozsonyi domb kialakításakor is az összes vármegyéből hozták a földet. (Holčík 1992: 64.)

27 *A koronázás és a korona...* é. n.: 52.

28 *Vasárnapi újság*. (14.) 18. (1867. május 5.) 220.

29 *A koronázás emlékkönyve 1867–1907*. é. n.: 22.

30 Vörös 1996: 6–8.

A történelem és a nemzet kultusza elválaszthatatlanok egymástól.³¹ A kor historizáló szemlélete megnyilvánulásaként a történetileg (is) nevezetes helyekről összehordott halomnak a magyar történelem összegződésének, a múltat a jellel összekapcsoló szimbólumnak kellett lennie. A kor népszerű lapja, a *Vasárnapi újság* ezt jól megfogalmazta: „A király-domb földje is szent. Nem egyszerűen, akárhonnan összehordott halom az csak. Az ország minden megyéje megküldi saját földjéből hozzá a maga részét: *a haza ez kicsinyben*. S van-e megye, melynek valamely történeti nevezetességű pontja ne volna, melyet a magas dicsőség vagy nemzeti gyász emlékei ne szentelnének? melyet vér nem öntözött, vagy mely történetünk valamely nevezetes fordulópontjának ne lett volna tanúja? [...] Minden megye a történeti emlékü helyekről veszi a földet a király-dombhoz. *Egész történetünk könyve az, viszontagságaink, dicsőségünk és gyászunk emlékoszlopa.*”³²

Az európai nemzetek a zsidó-keresztény hagyomány következtében nagy fontosságot tulajdonítanak a kronológiának és a területnek. A nemzetet leginkább történelme és szuverén területe határozza meg. A 19. század átvette és átalakította a középkori gondolatot, hogy a haza földje szent. A haza, mely „bölcsönk és szemfedőnk”, az áldozatok és mártírok vérével van öntözve, ezáltal szakrális földdé válik.³³ Ezt a kortársak ténylegesen így érezhették, ezt mutatja a szertartás végén bekövetkezett jelenet is: a nép a dombra rohant, „s kezével földet kapart, azt kendőjébe kötven mint talizmánt vitte magával haza.”³⁴

A koronázási dombhoz kötődő szertartásban két alapvető politikai mítosz is összefonódott: a megmentő és az egység mítosza.³⁵ A lován a négy égtáj felé vágó uralkodó maga a mitikus Hős és Megmentő, míg alatta a földbe írt történelem, a haza teljessége van. „Mennyi emlék, gyászos és dicső! A király, midőn e dombra lép, egyszerre áll az egész haza földén. S az egész haza földje megdobban alatta, örömtől, reménytől. És midőn rajta világ négy tája felé vág, nyolc század harcai tűnnek fel lelki szemeink előtt: mert honnan nem jött már ellenség reánk? S jöhet még ismét. De ha nemzet és király, trón és haza kölcsönösen védik egymást, s ha benn egység és béke van – külső ellenségtől nem félünk. Isten velünk: ki ellenünk?!”³⁶

Az új helyzetben igencsak szükség volt az uralkodó új imázsának megteremtésére és elfogadtatására, hiszen Ferenc József nevéhez azidáig sokkal inkább a levert a szabadságharc, a kivégzettek és börtönbe zártak, a neoabszolutizmus rendszerének visszasságai kapcsolódtak. Korábban ugyan állt személye hivatalos ünnepségek középpontjában, de ezek a szó szoros értelmében „hivatalosak” voltak és nem nemzetiek (sőt ez utóbbiak be is voltak tiltva), és hiányzott belőlük a történeti

³¹ François-Schulze 2001: 19–20.

³² *Vasárnapi újság*. (14.) 18. (1867. június 9.) 281.

³³ Zempléni 2002: 75–80.

³⁴ Török 1867: 36.

³⁵ Girardet 1997.

³⁶ *Vasárnapi újság*. (14.) 18. (1867. június 9.) 282.

hivatkozás is.³⁷ Magyarország egységének visszaállítása ugyancsak a kiegyezéshez kötődött. A régi szertartások ezért telhetek meg étellel, és kaphattak új jelentést.

Az ország minden részéről összehordott föld szerepe azért is lehetett fontos szimbólum, mert Magyarország esetében – ellentétben a nyugat-európai államok többségével – a terület nem egy régtől fogva adott és elismert tartozéka volt a modern nemzetnek. Mohács után a középkori magyar királyság szétszabdaltságát csak részben állították vissza a 17. századi felszabadító háborúk, és az egykori kiterjedést valamennyire csak 1848-ban, illetve 1867-ben sikerült elérni. A territórium kérdése tehát hosszú ideig megoldatlan kérdés volt, és ezért jóval élesebben vetődött fel.³⁸ Ezt az újonnan létrejött egységet, amelynek ugyan voltak előzményei, de hiányzott a folyamatossága, és a hiányzó kontinuitást kellett rituálisan megteremteni. A koronázási ünnep kifejezte a nemzet egységét, amely persze csak kíváncsi maradt.³⁹

„Méltó föld” a koronázási dombhoz

A koronázás napja viszont egyre jobban közeledett, és ezt mindenképpen szerették volna ünnepélyes külsőségek között, az erdélyi törvényhatóságok részvételével is megtartani. Péchy Manó, a kinevezett királyi biztos Erdélybe érkezése előtt néhány nappal – tekintettel a közelgő eseményre – Pestről intézkedett az erdélyi törvényhatóságok részvételét illetően a koronázási szertartáson. Ennek nyomán a Gubernium – Groisz Gusztáv alelnök aláírásával – körlevelet intézett a törvényhatóságok főtisztjeihez: „A koronázás az alkotmány helyreállítása és fenntartásának legfontosabb és kegyeletes biztosítékát és zárkövét képezvén, szükséges, hogy az, e magas ténnyhez méltólag külsőleg is magán hordja a nemzeti közöröm és alkotmányos önérzet jellegét, melynek kiváló emelésére szolgálna”, ha minden megye – „mint az alkotmány védbástyái” – 3–3 „tisztességes lovast” küldene, az egyiket a megye zászlójával, valamint földet a koronázási halomhoz. A városokat csak „negyed köbláb tiszta föld” küldésére szólították fel.⁴⁰ A törvényhatóságok válasza jól tükrözi az erdélyi állapotokat, illetve a különböző nemzetiségek viszonyulását a kiegyezéshez és Erdély uniójához.

A beküldött ládák felbontására június 5-én délben ünnepélyes aktus keretében került sor a belügyminiszter jelenlétében. Ekkor szórták rá a beérkezett földet a már kész halomra. Milyen múlt-kép jelenik meg a beküldött föld kapcsán?

37 Sinkó 1997: 254–255. Ezúttal köszönöm Vörös Boldizsárnak, hogy erre a tanulmányra, valamint más könyvészeti utalásokra felhívta figyelmemet.

38 A német nemzetfejlődésre úgyszintén rányomta a bélyegét ez a kérdés, talán még hangsúlyosabban, mint a magyarra. Lásd Suter 1999: 500.

39 A németországi párhuzamra lásd Hardtwig 1990.

40 A Gubernium körlevele az erdélyi törvényhatóságok főtisztjeinek. 1867. máj. 6. Magyar Országos Levéltár (MOL) F 263, 1867/1660.

A törvényhatóságok közül kevesebb, mint fele, mintegy 42 küldött be valamilyen történetileg nevezetes helyről földet.⁴¹ Több a honfoglaláshoz kapcsolódó krónikás hagyományokhoz, illetve Szent Istvánhoz kötődött. Egy másik nagyobb csoport a II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharchoz, illetve kortárs kiemelkedő személyiségekhez kapcsolódott (pl. Zala megye Deák Ferenc lakóhelyéről küldött földet). Érdekes, de érthető az 1848-as forradalomra történő utalás majdnem teljes hiánya, kivéve Arad megyét, amely Világosról küldött be földet, minden kommentár nélkül.⁴²

Az erdélyi törvényhatóságok közül is csak részben tudjuk, hogy honnan származott a beküldött föld. Ezek többsége illeszkedik az általános képbe: Belső-Szolnok megye a hét vezér állítólagos szövetségekötésének helyéről, Dés arról a helyről, „hol az ősmagyarok először imádták az Istent”, Doboka megye Esküllőről, „mint Doboka megyében történeti nevezetességű helyről”, Székelyudvarhely a város határában fekvő „történelmi nevezetességű Budvár” tetejéről.⁴³ A kolozsvári *Korunk* című lap dési tudósítója úgy fogalmazott: „A föld a történeti emlékü óvárból, hol a monda szerint Ázsiából kijött őseink az Istent megismerék, küldetik a koronázási domb-ra.”⁴⁴ Az első három esetben egyértelműen Anonymus művére történik közvetett utalás, amely még mindig jelentős hatást gyakorolt a történeti köztudatra. A 19. század első felében Anonymus még kétségbevonhatatlan forrásnak számított „szakmai” berkekben is. A század közepétől ugyan már bontakozni kezdett egy forráskritikai irányzat, de még a század második felében is találunk történészeket, akik Anonymus munkáját szentírásként kezelték. A „művelt olvasóközönség” körében pedig még jó ideig a középkori krónikásirodalmon alapuló mitikus történelemszemlélet volt az uralkodó.

Ugyanez vonatkozik a székelyek hun eredetének mítoszára,⁴⁵ amelynek 19. század második felében is szép számmal akadtak hívei, főleg az erdélyi magyar történetírók körében. A nevesebbek közül megemlíthetjük Szabó Károlyt, Szilágyi Sándort és nem utolsósorban Orbán Balázst, aki a köztudatra talán a legnagyobb hatást gyakorolta. A székelyek hun eredete nem csak a kiegyezés korában volt egyed-uralkodó, és számított szinte hazafiatlanságnak kétségbe vonni, de a Székelyföldön napjainkig tovább él. Nem csoda, hogy 1867-ben az udvarhelyiek is egy a székelyek

⁴¹ A megyék és szabad királyi városok, illetve Erdélyben az országgyűlési képvisellel rendelkező ún. taxás helyek voltak felszólítva. A beérkezett föld egy része nem „történelmileg nevezetes helyről” származott vagy pedig nem tudjuk, honnan küldték.

⁴² Összehasonlításként a híres kerékpár-verseny, a Tour de France is mintegy szimbolikusan kifejezte Franciaország egységét, ugyanakkor egy népszerű történelemfelfogást is közvetített. Minden helyszínen történelmi utalásokat találunk, főleg csatákra és híres emberekre (ezek közül is kiemelkedik Napóleon). A Tour egy győzelmes ország képét elevenítette fel. (Vigarello 1996: 474–477.)

⁴³ MOL F 263, 1867/1660. A továbbiakban ahol nincs külön feltüntetve az idézet helye, ebből az irat-csomóból származik.

⁴⁴ *Korunk* (VII.) 64. (1867. máj. 31.)

⁴⁵ Lásd Kordé 1991; Pál 1993: 80–88. Érdekes erre nézve a 18. század végi hamisítvány, a csíki székely krónika karriertörténete is, vö. Hermann 2007.

hun eredetéhez kapcsolódó mondára utaltak. Háromszék is hasonló helyről küldte a földet: „a hunok árkából, mely első katonai megtelepedésük volt e megye területén”. Nagyon érdekes, hogy etnológusok szerint természeti népek szóbeli hagyományozásánál vagy máshol olyan hagyományok esetében, amelyeknél a szóbeliség alapvető szerepet játszik, a beszámolók menetében egy szakadék („sodródó hasadék”) található a megélt múlt és az ősi eredet hagyománya között. A kollektív emlékezet kettős működésmódja közül is az egyik az ősi eredetre vonatkozó megalapozó emlékezés. „A történeti tudat mindössze két terepen munkál: az ősidő és a közelmúlt terepén.”⁴⁶ Itt nyilván nem szóbeli hagyománnyal van dolgunk, de a csoportidentitás szempontjából még mindig igen fontos volt az eredetmitoszhoz való visszatérés.

A Torda megyei föld két helyről származott: részben Tordaszentlászló határából, arról a helyről, ahol a legenda szerint Szent László a kunokat legyőzte, részben pedig a keresztesi határról, „ahol a dák állam bukása kezdődött, és amely általa is nevezetessé lőn, hogy egy keresztes had vonult rajta keresztül”⁴⁷ Érdekes a dák állam bukására való hivatkozás. A mai olvasó itt rögtön valamilyen románokra való utalást sejt. Hátha még azt is tudjuk, hogy Torda megye az előző időszakban heves nemzetiségi összecsapások színhelye volt. Nem csak az 1848–49-es események érintették a megyét, de utána békésebb eszközökkel folytatódott a magyarok és románok közti küzdelem a politikai hatalomért. A román nemzeti mozgalom felerősödött az Októberi Diploma után és szívos küzdelem kezdődött a románok arányos képviselőért a megyei hivatalokban, illetve a román nyelv hivatalos használatáért. Azt gondolhatnánk, hogy magyar részről nem teljesen ártatlanul történt utalás a dák állam bukására. Mérvadó román történészek szerint azonban a dák-római kontinuitás tana még nem terjedt el az erdélyi román elit körében; az ún. „erdélyi iskola” működésének nyomán ekkor még a tiszta római eredet volt az általánosan elfogadott. A váltás a román fejedelemségekben kezdődött el, és majd csak 1870–1880 körül vált általánosan elfogadottá a dáko–román elmélet.⁴⁸ Másrészt viszont a kiegyezést követően gyakran esett szó „dacoromán” agitátorokról, így nehéz eldönteni, hogy célzás akart-e lenni a fenti utalás.

Nem nélkülözte azonban a politikai felhangokat Naszód vidék küldeménye. A naszódiaiak hangsúlyozták, hogy a vidék „tisza román lakossága” számára nagy történelmi jelentőségű helyről küldik a földet, a Naszód és Szálva közti dombról, ahol 1763-ban a II. román határőrezred katonái letették az esküt.⁴⁹ Kolozs megye a kolozsmonostori határban álló Rákóczi-szobor helyéről, Marosvásárhely a mezőről, ahol 1707. áprilisában II. Rákóczi Ferencet fejedelemmé iktatták, Aranyosszék a Székelykőről, Kóhalomszék a kóhalmi várból, Erzsébetváros Apafi Mihály erdélyi fejedelem kastélya mellől, Csíkszék a „somlyói több történelmi emlékekben gazdag területről”,

46 Jan Vansina etnológust idézi Assmann 1999: 49.

47 Idézi Vörös 1996: 8.

48 Boia 1997: 85–101.

49 MOL F 263, 1867/1660.

Udvarhelyszék az agyagfalvi rétről, Szászváros a kenyérmezei csata helyéről („in der vaterländischen Geschichte berühmten, durch das Herzblut aller Nationen Siebenbürgens geheiligten Brotfelde entnommen”), Vajdahunyad városa „ős Hunyadink romba dőlt várának országos tanácskozási terméből” küldött földet.

Utóbbinak mintegy epilógusául a koronázás után Hunyad megye feliratban fordult a kormányhoz, és kérték, hogy a várkastély romját a várudvaron levő melléképületekkel együtt adományozzák Hunyad megyének, mivel nincs saját megyeházuk és állandó székhelyüket oda tennék át. A tisztújító bizottmányban egy tag javasolta, hogy a koronázásra küldött megyei díszlovások felszerelési költségeiből megmaradt pénzt „a romjaiban heverő v(ajda)hunyadi vár kiépítésére fordíttassék”. A megye kérte, nevezzenek ki egy adománygyűjtő bizottságot és egy szakavatott építő bizottságot, hogy a várat a „maga eredeti ős építészeti styljába” építsék újra, így megóvhatnák az enyészettől. Kérték, hogy a kormány ezt a „históriai emlékü s építészeti tekintetben is oly jeles emez hazai kincsünk megóvása, fenntartása és az utókornak átadhatása tekintetéből” vegye pártfogása alá, és sietve intézkedjenek kijavítása és helyreállítása iránt.⁵⁰

A föld azonban nem mindig származott a história szempontjából nevezetes helyről. A józan és gyakorlatias abrudbányai főbíró azt jegyezte meg: „minthogy e hatóság területén az egyedüli keresetmód a bányaipar üzlete, annak megfelelőleg fémtartalmazó kőzetet küldöttem fel”.⁵¹ A többi törvényhatóság nem tüntette fel a föld származási helyét. Brassó esetében csak azt jegyezték meg, hogy akárcsak Fiume „finom faragványú s ezüsttel diszített szekrényekben küldték be a földet”; a szekrények utólag a Magyar Nemzeti Múzeumba kerültek.⁵²

Marosszéken egy kis malőr is történt. A főkirálybíró távollétében a szék felküldte a földet a székház kertjéből, de ezt a főkirálybíró nem találta alkalmasnak: „miután e n(emes) székben Marosszereda mezővárossa oly történelmi emlékhely, hol európai hírű erdélyi fejedelem Bocskai István megválasztott, s mely különben is n(emes) Marosszék hajdankori praetoralis helye volt, hol több gyűlések tartattak, célszerűnek láttam épp a Bocskai megválasztási helyéről” földet utólagosan felküldeni és kérte, hogy a koronázási halomhoz ezt – ahogy az újság írta: a „méltóbb földet”⁵³ –, és nem a korábban küldöttet használják fel. Felső-Fehér vármegyében – ahol még egy a provizórium idején kinevezett román főispán állt a megye élén – egy incidens zavarta meg a föld felküldését. A korabeli sajtó szerint ugyanis „a főispán csupán idegen és ideiglenes hivatalnokaival érezte magát hivatva a koronázási föld felküldésére; mi egy gyertyás ferslagban el is indított a megye nevében (!); az a birtokos pedig, kinek birtokáról e föld vétetett, a hivatalnoki eljárás miatt birtokháborítási keresetet

⁵⁰ MOL K 150, 1867-VII-2–15764, Hunyad megye felirata a minisztériumhoz, Déva, 1867. augusztus 9.

⁵¹ MOL K 150, 1867-VII-2–15764, Hunyad megye felirata a minisztériumhoz, Déva, 1867. augusztus 9.

⁵² Hírek. *Korunk* (VII.) 68. (1867. június 9.)

⁵³ *Korunk* (VII.) 61. (1867. május 21.)

indított ellenök. Ha a késedelmezési politika még sokáig virít, ezeknél még szebb dolgoknak is nézhetünk eléje.” – kommentálta a *Korunk* című lap.⁵⁴

A fenti tarka kép nyomán nehéz általánosító következtetéseket levonni a kor történelemszemléletére nézve. Mit tekintettek „történetileg nevezetes” földnek az erdélyi törvényhatóságok hivatalnokai? Egy részük nem is törte ezen a fejét és egyszerűen csak földet küldött. Jellemző, hogy a szász törvényhatóságok majdnem kivétel nélkül valószínűleg így tettek. Ahol azonban tudjuk a föld származási helyét, ott általában vették a fáradságot és megpróbálták az utasításhoz igazodni.

A kép igen változatos és részben beilleszkedik a Vörös Károly által vázolt általános tablóba. Találunk hivatkozást a honfoglalás mondakörére, nevezetes várakra és csatákra, az erdélyi fejedelemséghez kapcsolódó eseményekre és személyekre (Apafi Mihály kastélya, Bocskai István és II. Rákóczi Ferenc fejedelemmé választása), és egy utalással 1848 is szerepel (Udvarhelyszék az agyagfalvi székely nemzetgyűlés helyéről küldte a földet). A történelem kristályosodási pontjai tehát itt is néhány híres ember és történelmi helyszín (főleg csata és vár) voltak.

Hivatásos történetírás – már amennyiben erről az adott korban beszélhetünk – és a művelt rétegek történelemszemlélete nem vált ekkor még szét egymástól. A nagy nevek és események, nevezetes várak és csaták ott vannak a korszak történeti munkáinak és tankönyveinek lapjain is. Jellemző azért, hogy a törvényhatóságok többsége megpróbált az „összmagyar” vagy legalábbis az erdélyi történelem kerekeibe illeszkedni, szélesebb körben ismert (és elismert) személyre vagy eseményre utalni. A kimondottan lokális történelem csak néhány esetben jelenik meg, részben a Székelyföldön, részben pedig Naszód vidék esetében; mindkét helyen a sajátos identitást erősítő elem kapott szerepet.

A történet epilógusa: mi történt az 1867. évi koronázási dombbal? Egy évtizedig ott állt a Lánchíd pesti hídfőjénél, bár már 1874-ben felmerült elbontásának terve, mert a teret rendezni akarták. Az egyetlen akadály az volt: mi történjék az ország minden részéből összehordott földdel? „Nem lehet csak egyszerűen a Dunába dobni!” – ahogy az egyik visszaemlékező írta. A budapesti törvényhatósági bizottság sokat törte rajta a fejét, végül úgy határoztak: „legcélszerűbb és leghelyesebb, ha a kérdéses föld ott, hol jelenleg van, azon történeti érdekességgel bíró téren, egy e célra ásandó gödörbe alásüllyesztetik és kőlappal fedetik be”. Ez 1877 augusztusában meg is történt.⁵⁵ A korlát egy részét később a János-hegyen épült Erzsébet kilátótoronynál használták fel, másik része az Istenhegyre került.

⁵⁴ Hírfűzér. *Korunk* (VII.) 63. (1867. május 29.)

⁵⁵ Lestyán 1940: 178.